

Cecilia Malmström

15 november 2015, Växjö Domkyrka

DAG HAMMARSKJÖLDS-PRISET

Jag vill rikta ett varmt tack till Smålands Akademi för att vi har samlats här idag. Ni gör ett enormt viktigt arbete med att sprida kunskap om vår gemensamma historia, och om Småland. Också jag, som ur-göteborgare, är imponerad över ert arbete.

Det är väldigt hedrande att få stå här idag tillsammans med de andra pristagarna. Ett stort tack för priset som ni har tilldelat mig, till Dag Hammarskjölds minne. Jag känner mig stolt och ödmjuk över att ta emot detta pris, särskilt som jag inte är smålänning. (Även om gammelmorfar Frans hade möbelaffär i Markaryd).

För mig har Dag Hammarskjöld alltid varit en stor förebild, både när jag var student i internationell politik och senare, när jag ägnar mig åt politik i praktiken. Hammarskjöld var utan tvekan en av de största diplomaterna. Som FN:s generalsekreterare lyckades han navigera genom helt enorma motsättningar, få fiender att mötas vid förhandlingsbordet och nå fram till resultat. Han var också en tänkare, en grubblare och någon som ständigt ifrågasatte sig själv.

Och för att knyta an till en annan pristagare här ikväll, så är jag övertygad om att Karl-Bertil Jonssons pappa hade kallat Dag Hammarskjöld för "en *god och fin* människa".

Hammarskjöld var också en mästare på att formulera tänkvärda visdomsord. Ett av hans citat har jag haft anledning att tänka på och återkomma till väldigt ofta de senaste åren. Han sa:

“Förneka aldrig din egen erfarenhet och övertygelse bara för att få lugn och ro.”

Jag var EU-kommissionär för migration och säkerhet i nästan fem år, fram till alldeles nyligen. En av de stora svårigheterna i den uppgiften var att hela tiden ta de jobbiga konflikterna med EU:s medlemsländer, att ställa de där frågorna som de helst inte ville höra. Nästan varje vecka ställdes jag och mina medarbetare inför valet att antingen sitta still i båten eller att säga ifrån.

Så det som Hammarskjöld sa, om att inte förneka sig, blev någonting att falla tillbaka på. För att påminna mig själv om att ja, det hade visserligen varit skönt att aldrig någonsin behöva ryta till. Men då blir det å andra sidan inte så mycket gjort, då förändrar vi inte världen.

Jag kan inte påstå att jag kan se med distans på de här fem åren riktigt än. Det har varit många förhandlingar, kriser, framgångar och motgångar. Vad jag börjar kunna se är vilka ögonblick som har varit viktigast för min egen del, såhär i backspeglarna. Vilka händelser som formade hur jag och mina medarbetare valde att arbeta, eller som påverkade hur jag själv ser på de här frågorna.

Jag skulle vilja berätta om tre sådana ögonblick för er. Ett av dem inträffade under mitt allra första år som EU-kommissionär.

Jag stod inklämd i ett rum i ett fallfärdigt flyktingboende längs floden Evros, vid Greklands gräns mot Turkiet. I ett rum bodde sjuttio flyktingar, som delade på två toaletter. Den ena var trasig.

På den här typen av besök som man gör som EU-kommissionär är det alltid en massa kostymklädda herrar och militärer med, som vill visa hur allt egentligen är ganska bra på stället som man besöker. Jag och mina medarbetare är å andra sidan där för att inspektera, påpeka brister och kräva förbättringar. Plötsligt tränger sig en pojke fram mellan de här herrarna, fram till mig på andra sidan dörren. En låst grind skilde oss åt.

Han var kanske tretton, fjorton år gammal. Han berättade att han kommer från Afghanistan, att han fick fly därifrån när krigsherrarna började slåss om hans by. Och så frågar han mig om han möjligen skulle kunna få ett euromynt, så att han kan använda telefonkiosken i korridoren för att ringa hem till sin mamma i Afghanistan. Han har nämligen inte pratat med henne sedan han flydde för flera månader sedan.

Han vill berätta för sin mamma att han lever.

Sådana möten dröjer sig kvar. Och det är i sådana små ögonblick som det verkligen går att förstå hur förtvivlat utsatta flyktingarna är som når Europas gränser. Vilka ofattbara prövningar som de, också barnen, har gått igenom. Och att vi aldrig får glömma bort individen när vi pratar om de här frågorna.

För när vi vill distansera oss från individerna som kommer hit för att söka en bättre tillvaro, då talar vi om "volymer". Vi talar om "vågor" av migranter, om "illegala" invandrare, om statistik och trender. Alla sådana ord skapar ett lite större mellanrum mellan oss och dem som vi egentligen pratar om. De gör det lättare att ställa sig en bit ifrån. Lite lättare att glömma den verkliga människan bakom siffrorna.

Jag kan tycka att det är märkligt att vi svenskar ibland glömmet att vi själva var en nation av migranter för inte alls länge sedan.

Inte minst här i Växjö så är den delen av vår historia väldigt närvarande. Omkring en miljon svenskar emigrerade från Sverige från mitten av 1800-talet, för att man inte längre stod ut med svält och missväxt och brist på religiös frihet. Då var det svenskarna som var nyanlända invandrare, det var vi som befann oss på botten av samhällsstegen.

Det var Kristina och Karl-Oscar som kämpade för att få fotfäste i tillvaron i ett nytt land. Svenskarna skrev i sina Amerikabrev hem till Sverige om hur nytt allting var, om hur fasansfull resan över havet hade varit, och om hur de blev behandlade av sina nya landsmän.

Så jag hoppas att den där pojken från Afghanistan verkligen fick tag i sin mamma. Det där telefonsamtalet, det var hans Amerikabrev.

Jag vet inte var han hamnade till slut, om han blev kvar i Grekland eller om han lyckades ta sig till något annat EU-land för att söka asyl. Men jag vet att flyktinglägret som han bodde på har fått stänga ner efter påtryckningar från oss, eftersom det var i ett uselt skick.

Så det finns ljuspunkter, trots allt.

Ett annat ögonblick som verkligen har stannat kvar hos mig inträffade mitt på dagen den 12 juni förra året. Då satt jag i kammaren i Europaparlamentet i Strasbourg när parlamentet röstade igenom regelverket till EU:s gemensamma asylsystem. Vi som hade jobbat med förslagen dag och natt tittade på varandra och fick nästan nypa oss i armen för att förstå att det var sant. Det antogs med stor majoritet.

Nästan 14 år tog det för Europa att ta sig samman och enas kring ett gemensamt system för att behandla flyktingar bättre. Ett system som ökar rättssäkerheten, som ger asylsökande ordentliga rättigheter, och ett humant, värdigt mottagande. Nästa år kommer vi ha likadana regler på plats i alla EU-länder, även i de länder som inte tar emot så många flyktingar idag. Samma skydd ska gälla var man än söker asyl. Så är det inte idag. Det gör att alla medlemsländer kan börja ta sitt ansvar.

Asylpolitiken gick på något sätt igenom, trots att Europa var fokuserat på att försöka ta sig ur den ekonomiska krisen. Den gick igenom trots att främlingsfientliga partier viskade i örat på en del ledare och försvårade förhandlingarna, trots att flyktingfrågorna inte var prioriterade för medlemsländerna.

Så även om det kan ta tid när Europa ska enas om något – och det går verkligen helt förtvivlat långsamt ibland – så kan vi uträtta så mycket mer när vi arbetar tillsammans. På något konstigt sätt är det oftast kriserna som driver oss framåt. Det är just när det stormar som Europa knyts starkare samman.

Det tredje ögonblicket som jag vill dela med er idag är ett av de svåraste i mitt liv. Det var för ganska exakt ett år sedan. Jag hade precis gått av ett plan på den lilla ön Lampedusa i Medelhavet, strax efter båtkatastrofen där. Det var kommissionens dåvarande ordförande Barroso, Italiens premiärminister och jag. Det var mycket folk, det knuffades och skreks.

Plötsligt blev allt stilla. Vi visades in i en gigantisk hangar. Där mötte oss synen av 280 stycken kistor, ställda tätt, tätt i rader, i det här enorma, öppna rummet. Vi stod där och blickade ut, och försökte ta in det ofattbara. Längst fram, närmast oss, stod små vita kistor med nallar på. Där låg barnen. 280 krossade drömmar, 280 förlorade liv.

Senare den dagen blev jag tillfrågad både av journalister och i Europaparlamentet hur det kändes att stå där. Jag har fått den frågan många gånger sedan dess, och jag kan aldrig riktigt besvara den. Jag kände en oerhörd sorg, blandad med skam, över att detta händer i mitt Europa.

För att återknyta till Dag Hammarskjöld – han skrev om det som han kallade för "den smärta i själen som driver oss vidare".

Jag tycker att det på något sätt är en upplyftande tanke. Att den där kvardröjande smärtan från något hemskt kan vara en drivkraft, att den kan leda till något positivt.

För faktum är att Lampedusakatastrofen, i all sin vidrighet, ändå fick saker att hända.

Europa har faktiskt på allvar börjat diskutera det som måste bli vårt nästa steg efter den gemensamma asylpolitiken – hur vi gör det lättare och för flyktingar och andra migranter att lagligt ta sig hit. De ska inte behöva sätta sig i rangliga båtar över Medelhavet och betala tiotusentals kronor till människosmugglare utan skrupler.

I ett första skede handlar det om att fler EU-länder måste börja ta emot kvotflyktingar i FN:s regi. Där har vi inga upplyftande siffror för handen: Av EU:s medlemsländer har vi sex stycken som *tillsammans* tog emot färre än 250 flyktingar förra året. Dessa länder tar heller inga kvotflyktingar. Det är en stor skam.

Jag vill tro att vi kommer se en förändring här. Det senaste året har vi trots allt börjat diskutera möjligheten att få någon sorts mekanism på plats, för att fördela flyktingar mellan EU-länderna.

Det är en bra början, även om det är långt kvar. För så länge det finns förtryck, krig och fattigdom nära Europa gränser, kommer människor att försöka komma till oss. Det kräver en gemensam, aktiv och solidarisk politik. Alla 28 medlemsländer måste ta sitt ansvar.

För vissa saker vet vi redan att vi behöver göra. Det handlar bara om att hitta modet att genomföra dem.

Vi vet att vi behöver samarbeta mer i EU för att gå framåt - inte mindre.

Vi vet att vi behöver hålla Europa öppet mot omvärlden.

Vi behöver hålla Europa öppet för att bibehålla vår medmännisklighet, för att i praktiken stå upp för de värden som det europeiska samarbetet är byggt på. Det är vår skyldighet att hjälpa människor i nöd, vårt moraliska imperativ, för att låta högtidlig.

Men det handlar också rent krasst om tillväxt, om kronor och euros. Europa behöver arbetskraft, innovation och kompetens. Historien visar gång på gång att det är länder som förblir öppna och attraherar de bästa talangerna som har ett försprång gentemot sina konkurrenter. Länder som sluter sig och stänger gränser hamnar på efterkälken. Det gäller också det politikområde jag sysslar med sedan ett par veckor tillbaka, handel.

Vi måste minska byråkratiskt krångel, skapa fler lagliga vägar och stå emot i debatten mot de som gör skillnad på folk och folk.

För vi står faktiskt vid ett vägshål, och det känns som om vi har stått här förut. Det ekar av 30-tal när vi ser en hög arbetslöshet i många länder i Europa förenat med en politisk kris, som pressar politiken långt ut mot extremkanterna. Vi känner igen intoleransen, behovet av syndabockar. I Grekland, som har en arbetslöshet på mer än en fjärdedel, där har ett rent nazistiskt parti tågat in i parlamentet. I Ungern marscherar medlemmar i Jobbik i byarna och misshandlar romer. I Frankrike är Marine le Pens nationella Fronten nu det största partiet.

I EU-valet tidigare i år, och i det svenska valet i höstas, gick de främlingsfientliga kraftigt framåt. Flyktingar, migranter och minoriteter far illa. Hela det europeiska samarbetet ifrågasätts. Vi har sett det förut.

Därför behöver vi, nu kanske mer än någonsin tidigare, visioner och ansvarsfullt ledarskap i Europa. Det gäller naturligtvis både i EU, i varje land och i varje landstings- och kommunfullmäktige.

Kanske är det också det ultimata testet för det europeiska samarbete som vi har byggt upp sedan andra världskrigets slut, och det EU som vi tror på. Det kommer att visa sig om vi har lärt oss historiens läxa.

Vi byggde EU för vi trodde på samarbete och avskaffande av gränser. Vi gjorde oss ömsesidigt beroende av varandra och byggde upp en gemensam politik och gemensamma institutioner. Det är värt att försvara nu, och att verkligen stå upp för.

Och då – då är vi tillbaka vid det där som Hammarskjöld sa, om att *aldrig* förneka sin erfarenhet och övertygelse för att få lugn och ro.

Det inte alltid lätt att hålla fast vid den principen. Vi kan bara sträva efter att alltid vara ärliga med vilka vi är, och vilka vi vill vara. Vi kan bara göra vårt allra bästa.

Tusen tack för priset, och tack för att ni har lyssnat.